

Bandi István¹

Ion Mihai Pacepa szökése és hatása a román hírszerző szolgálatokra

The Escape of Ion Mihai Pacepa and his Impact on the Romanian Intelligence Services

Az 1989-et megelőző időszak román hírszerzése második számú vezetőjének szökését napjainkig nagy érdeklődés övezi. Négy évtized távlatából a levéltári források egy friss olvasatát adják Pacepa átállásának, és ezen túl bepillantást engednek a román hírszerzés kulisszáiba is. Jelen tanulmányban Ion Mihai Pacepa könyvei nyomán kialakult mítoszt mellőzve egy ellenőrizhető forgatókönyvet állítottunk fel a nyugati táborba való átlépéséről és annak következményeiről.

Kulcsszavak: Ion Mihai Pacepa, román hírszerző szervek, Központi Hírszerzési Ügynökség

The escape of the number two leader of Romanian intelligence in the period before 1989 is still of great interest. From a four-decade perspective, archival sources provide a fresh reading of Pacepa's defection and, in addition, a glimpse into the scenes of Romanian intelligence. In the present study we ignore the myth of Ion Mihai Pacepa formed by the books, and set up a verifiable scenario of his crossing to the Western camp and its consequences

Keywords: Ion Mihai Pacepa, Romanian intelligence services, Central Intelligence Agency

1. Intézményi előzmények

A második világháború utáni román kémelhárítás és hírszerzés harca évekig tartott, míg végül, ha időszakosan is, a hatvanas évek végére a kémelhárítás háttérbe szorulásával zárult. A román pártvezetés döntése nyomán és a szovjet KGB-szakértők

¹ Tudományos főmunkatárs, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltár, doktorandusz, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Doktori Iskola. E-mail: istvanbandi@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4301-3755

1964-es távozása után indult meg az ötvenes évek elején a szovjet minta alapján felállított hírszerző igazgatóság átalakítása. A Párt káderpolitikai döntései tették lehetővé azon tisztek eltávolítását a Securitate állományából, akik orosz származással, állampolgársággal vagy rokonsággal rendelkeztek, valamint az említett szervezet nemzeti kommunista alapokra helyezését. Ugyanekkor következett be az ötvenes évek diktatúrája állambiztonsági vezetőinek lecserélése is, amely egyértelműen korszakhatárát jelentette a Ceaușescu hatalomra jutásával fémjelzett időszaknak. Azonban Alexandru Drăghici² belügyminiszter eltávolítása nem volt hatással a hírszerzés vezetőjének, Nicolae Doicaru³ tábornok karrierjére, akit 1966-ban még altábornaggyá is előléptettek.

A hírszerzés vezetése, nevezetesen Doicaru és Ion Mihai Pacepa⁴ szisztematikusan azon dolgozott, hogy az általuk irányított szervezetnek teljes függetlenséget biztosítson. Ennek érdekében minden eszközt bevetettek, többek között a pártvonalon

² Alexandru Drăghici (1913–1993) vezérezredes. A harmincas években az illegális kommunista mozgalom tagja. 1936-ban elítélték az Ana Pauker perben. Ceaușescu és Drăghici versengése már ekkor elkezdődött. Az 1944. augusztusi kiugrás után a román főváros pártszervezetét vezette. 1952-től belügyminiszter, majd 1953 és 1957 között az állambiztonsági minisztérium vezetője és újra belügyminiszter 1957-től 1965-ig. Az 1965-ben hatalomra került Ceaușescu vizsgálatot indított a múltban elkövetett bűnök (Pătrășcanu csoport és más kommunisták ellen lefolytatott perek) miatt. 1968-ban megfosztották vezérezredesi rendfokozatától, és minden párt- és állami beosztásból is felmentették. 1972-ben vállalatigazgatóként vonult nyugdíjba.

³ Nicolae Doicaru (1922–1990) vezérezredes. Gimnazistaként 1941-ben belépett a legionárius mozgalomba, majd Besszarábiában teljesített katonai szolgálatot mint rádiótávírárs. Ezt követően a szovjet oldalon folytatja a háborút, és szakaszvezetőként szerel le 1945 tavaszán. Ekkor jelentkezett a Kommunista Pártba és került állományba a Konstancai Tartományi Rendőrséghez, a politikai rendészeti irodára. A rövid pártiskola elvégzése után 1946-ban az éppen felállított Népbiztonsági Főigazgatóság – Direcția Generală a Securității Poporului – DGSP tartományi igazgatóságának helyettes vezetője lett, századosi rendfokozatban. 1952-ben alezredes és az említett igazgatóság vezetője volt. 1952-ben tagja volt annak a bizottságnak, amelyik a Duna–Fekete-tenger-csatornánál elhárította a szabotőröket. 1955-ben kinevezték a Külügyi Hírszerzési I. számú Igazgatóság helyettes vezetőjévé. 1960-tól ezredesi rendfokozattal vezette a román hírszerzést. Ez a hiányosság az 1961-es vezérőrnagyi előléptetéssel rendeződött. A francia vonalra telepített Mihai Caraman hírszerző sikeres NATO behatolása meghozta az elismertséget Doicaru részére is. 1963-ban a Külföldi Hírszerző Főigazgatóság vezetője mellett a BM főtitkári funkcióját is elnyerte. 1966-ban altábornaggyá léptették elő. A hatvanas, hetvenes évek nagy szervezeti átalakításai Doicaru személyét nem érintették, mindvégig, azaz 18 éven keresztül a hírszerzés vezetője maradt. Utolsó előléptetése 1974-ben következett be, amikor is vezérezredesi rendfokozatot kapott, és Nicolae Ceaușescu személyi tanácsadóává vált. 1978 márciusában miniszterré nevezték ki a turisztikai minisztérium élére, ami egyben a belügyi és hírszerző pályájának végét is jelentette. Pacepa szökésével minden beosztásától és rendfokozatától megfosztották, valamint néhány hónapig előzetes letartóztatásban is tartották. Szabaddábra helyezése után nem fogadta el a vállalatigazgatói állást. 1989. december 22-én jelent meg újra a történelem színpadán, kísérletet téve arra, hogy az újonnan alakuló szakszolgálatok irányításában vezető szerepet nyerjen. Ez nem adatott meg neki, sőt 1990 februárjában egy vadászaton, tisztázatlan körülmények között halt meg.

⁴ Ion Mihai Pacepa (1928–2021) altábornagy. Egy cseh ajkú gépkocsibádogos család fiaként került a bukaresti vegyipari fakultásra, és utolsó éves egyetemistaként, a Dolgozó Ifjak Szövetsége (Uniunea Tineretului Muncitoresc – UTM) ajánlására, 1951-ben bekerült a Securitate állományába, alhadnagyként. Rövid időn belül előléptették, és osztályvezetőként teljesített szolgálatot a IV. számú Szabotázelhárító Igazgatóságon. A Duna–Fekete-tenger-csatorna légerrendszer keretében folytatott sikeres munkája eredményeként 1956-ban az I. számú Hírszerzési Igazgatóságra került, ahol a Német Szövetségi Köztársaság (NSZK) Kereskedelmi Képviselői Operatív Csoportjának helyettes vezetőjévé nevezték ki, ami gyakorlatilag az NSZK-ban működő rezidentúra vezetői pozícióját jelentette. 1959-ben hazarendelték, és kinevezték a központban a német területekkel (Németország, Ausztria – később kibővítik az észak-európai államokkal) foglalkozó osztály helyettes vezetőjévé. 1963-ban ezredessé, 1967-ben pedig vezérőrnaggyá léptették elő. Hírszerzői pályája töretlenül ívelt felfelé, 1972-ben a belügyminisztérium keretében működő Állambiztonsági Tanácsban (Consiliul Securității Statului – CSS) képviselte államtitkárként a hírszerzés érdekeit, ugyanekkor a Hírszerzési Igazgatóság helyettes vezetője is volt. 1974-ben újabb csillaggal jutalmazták tevékenységét,

befolyásolták a belügyi, illetve a szakszolgálati szerveket irányító és felügyelő kulcsfontosságú vezetőket. Továbbá azt is elérték a legfelsőbb vezetői köröknél, hogy a kémelhárítás tevékenységéről és annak vezetőiről negatív kép alakuljon ki, és ezáltal csökkentették az elhárítási kompetencia területét.

A kémelhárítás utolsó próbálkozása 1968-ban következett be, amikor az új ügyrend szerinti⁵ III-as kémelhárító igazgatóság konspirált (nem a megyei Securitate épületében tevékenykedtek, illetve nem hordtak egyenruhát) állományt alakított ki, annak érdekében, hogy a hazai bázisról indított külföldön végrehajtott műveleteik még hatékonyabbak legyenek. Az új intézkedések azonban nem hozták meg a várva várt eredményeket. A Securitate vezetője, Ion Stănescu 1969-ben a kémelhárítás tevékenységét bírálta az Állambiztonsági Tanácsban (Consiliul Securității Statului – CSS).⁶ Indítványozta, hogy a kémelhárítás külföldi behatolásai, vagyis a külföldön végrehajtott ügynöki tevékenység maradjon inkább a hírszerzés feladata.⁷ Ezt a feladatkört a hírszerzés végül csak 1973-ban vette el a kémelhárítástól, azonban a Neagu Cosma⁸ vezette szervezetnek még egy csapást el kellett szenvednie a hírszerzéstől. Így a III-as igazgatóság tényleges szakmai bukása a konspirált tisztekkel kapcsolatban 1974 januárjában következett be, amikor Doicaru tábornok, a hírszerzés vezetője egy vizsgálat keretében kimutatta, hogy hazai területen a kémelhárítás által felépített konspirált tevékenység csődöt mondott. Doicaru elérte, hogy Neagu Cosma tábornokot leváltásuk a kémelhárítás éléről, továbbá a kémelhárítás hatáskörét Románia területére korlátozzák.⁹ Neagu Cosma tábornok eltávolításával a III. Kémelhárítási Igazgatóság szerepe időszakosan csökkent, valamint három évre Doicaru tábornok személyében a kémelhárítás és a hírszerzés kézi vezérlésre állt át.¹⁰ A hírszerzés vezetőjének túlterhelését használta ki Pacepa és „vállalta át” a hírszerzés vezetését, úgy, hogy erre kinevezése nem volt. A hírszerzés szempontjából ez sikernek számított ugyan, de ellenőrzés nélkül ez komoly kockázatot rejtett magában.

és altábornagyként a Nicolae Pleșiță belügyi főtitkár és a belügyminiszter első helyettese után közvetlen vezető és egyben a hírszerzés vezetői pozíciójának várományosa volt.

⁵ *Securitatea 1948–1989, Monografie vol II.* [Securitate 1944–1989, Monográfia, II. kötet.] București, CNSAS, 2020. 82.

⁶ Ion Stănescu, született Szilaghi (1929–2010), politikus. 1947-ben a Román Kommunista Párt tagja. A nagyváradi Politikai Tisztképzőt, majd az „A.A. Zdanov” politikai főiskolát végezte el az ötvenes évek elején, 1963-ban jogi diplomát szerzett. Politikai karrierjét aktivistaként kezdte 1947-ben, 1965–1979 között, majd 1982-től 1989-ig a Román Kommunista Párt Központi Bizottságának (RKP KB) tagja, 1968 és 1972 között miniszteri rangban az Állambiztonsági Tanács elnöke, 1972 és 1973 között pedig már belügyminiszter. 1977-től 1989-ig több minisztériumban is államtitkár, majd 1984-től 1989-ig turizmusért felelős miniszter.

⁷ A Securitate Irattárait Vizsgáló Országos Tanács Levéltára – Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (a továbbiakban ACNSAS), fond Documentar, 13.331 dosszié, 466.

⁸ Neagu Cosma (1925–2007) altábornagy. 1950-ben lépett a Securitate állományába. 1952-ben hadnagy, 1955-től a kémelhárítási igazgatóságon századosi rendfokozatban teljesített szolgálatot. 1958-tól a kémelhárítási igazgatóság helyettes vezetője volt, őrnagyi rendfokozattal. 1960-tól a II. számú Kémelhárítási Igazgatóság megbízott vezetője volt. 1963-tól alezredesként, majd 1965-től ezredesként vezeti az igazgatóságot. 1968-ban vezérőrnaggyá léptették elő, és 1973-ig irányítja a kémelhárítás 2. számú igazgatóságát. 1974-től 1989-ig a bukaresti belügyi tisztképző parancsnoka. 1990-ben a SRI-ben kapott beosztást, majd 1991 áprilisában altábornagyi rendfokozattal vonult nyugállományba.

⁹ Liviu Pleșa: *Contraspionajul în prima parte a regimului Ceaușescu (anii '60-'70). Organizare, atribuții și metode de acțiune.* [A kémelhárítás a Ceaușescu-rendszer első felében (60-as, 70-es évek). Szervezés, hatáskörök, műveleti módszerek.] *Caietele CNSAS*, (2009), 4. 56.

¹⁰ Pleșa (2009) i. m. 37.

A hírszerzésnél 1977 végén indított vizsgálatok igazolták a korábbi félelmeket. A társadalmi rendszert jellemző kontraszelekció 1958-tól 1968-ig a politikai elit újrendezésének árnyékában a hírszerzésnél is jellemző volt. Ez a Doicaru–Pacepa vezetői páros előtt is megnyitotta a lehetőséget egy sajátos kapcsolati rendszer kiépítésére. 1958 és 1968 között a belügyminisztériumból 20 000 személyt távolítottak el szakmai rátermettség hiánya miatt, vagy törvénybe ütköző cselekmények miatt, vagy ideológiai alapon.¹¹ Ez a szelekció, amely sok esetben képzetlen és ideologikus személyek eltávolítását vonta maga után, mégsem eredményezte a hírszerző szolgálat elit szervezetté alakulását.¹²

Pacepa szökése előtt néhány hónappal, 1978 márciusában született meg a legfelső politikai vezetői körökben az a döntés, hogy a belügyminisztériumon belül felállítják az Állambiztonsági Államtitkárságot (Departamentul Securităţii Statului – DS).¹³ Erről az átalakításról rendelkezett az április 8-án kelt, a belügyminisztérium szervezéséről és működéséről szóló 121. számú államtanácsi rendelet.¹⁴ Ez a szervezeti forma egy korábban már létező DSS szerkezetéhez való visszatérést jelentette.¹⁵ Ez az átalakítás tehát már folyamatban volt, amikor Doicaru, a hírszerzés vezetője és Pacepa közvetlen felettese 1978 márciusában miniszteri kinevezést kapott, de nem a belügy-, hanem a turisztikai minisztérium élére.¹⁶ Ezzel a kinevezéssel megnyílt a lehetőség Pacepa előtt, hogy átvegye a hírszerzés vezetését. Azonban erre a pozícióra júliusban a BM Pártkollégium vezetéséből érkezett Alexandru Dănescu vezérőrnagy került, aki kinevezése pillanatáig az ellátási területekért felelős vezető volt.¹⁷ Ion Mihai Pacepa feltehetően számított arra, hogy az ország vezetője szemében kivívott elismertsége, valamint a befolyásos embereknek rendszeresen biztosított ajándékok majd szavatolják részére a kinevezést. Ez lett volna karrierjének megkoronázása, ezzel szemben éppen belső fegyelmi vizsgálat folyt a hírszerzési igazgatóság ellen, amelyben valószínűleg őt is felelősségre vonták volna. Ilyen körülmények között kellett meghoznia élete döntését, miszerint vagy szembenéz a vizsgálattal, vagy más lehetőséget keres. Július 28-án Ion Mihai Pacepa kiküldetés alatt megszökött a kölni Intercontinental Szállóból.

¹¹ Ionel Gal: *Raţiune şi represiune în Ministerul de Interne. 1965–1989.* [Ésszerűség és elnyomás a belügyminisztériumban. 1965–1989.] Iaşi, Editura Do-minoR, 2001. Vol. 1. 224.

¹² Liviu Taranu: *Câteva consideraţii privind schimbările din politica de personal în cadrul structurilor M.A.I la începutul anilor '60.* [Néhány szempont a belügyminisztérium szervezetének hatvanas évek eleji személyzeti politikájának változásával kapcsolatban.] *Caietele CNSAS*, (2008), 2. 47.

¹³ A román departament fogalmát a francia département ministériel (minisztériumi főosztály) mintájára használták.

¹⁴ Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România. *RSZK Hivatalos Közlöny*, 14. (1978), 29.

¹⁵ A DSS-ről részletesen lásd: Florian Banu: *Adenda et corrigenda: Când a fost înfiinţat Departamentul Securităţii Statului?* [Mikor hozták létre az Állambiztonsági Államtitkárságot?] *Magazin istoric*, (2012), 5. 47–52.

¹⁶ Florian Banu: *De la SSI la SIE. O istorie a spionajului românesc în timpul regimului comunist (1948–1989).* [A SSI-től a SIE-ig. A román hírszerzés története a kommunista rendszer időszakában (1948–1989).] Bucureşti, Corint Books, 2016. 187.

¹⁷ Banu (2016) i. m. 189–197.

2. A szökés (levéltári rekonstrukciója)

Kuklinszky¹⁸ ezredes szökésével összevetve, akit a lengyel kémelhárítás, az Állambiztonsági Szolgálat (Służba Bezpieczeństwa – SB) figyelt meg: ő a British Airways menetrend szerinti járatával 1981. november 8-án reggel elhagyta Lengyelországot. Ion Mihai Pacepa altábornagy 1978. július 28-án este kísétált a kölni Intercontinental Szállóból, és eltűnt a hírszerző kollégái szeme elől. Jelentős volt ugyan Kuklinszky tevékenysége is, azonban Pacepáé, a beosztásánál fogva, nagyobb jelentőséggel bírt.

A Szekuritáté történetében az ötvenes évek végén kezdődnek meg az átállások, gyakoriságuk a hatvanas évek végére jelentősen megnövekedett. 1969-ben Ion Iacob Iacobescu százados, a párizsi rezidentúra helyettes vezetője távozott Nyugatra, és egyben leleplezte a Mihai Caraman vezette NATO-hálózatokat.¹⁹ Ugyancsak Párizsból lépett le négy hónappal később Mihai Atanasie főhadnagy. 1971-ben a londoni rezidentúráról Ion Vulpe százados családjával együtt az angol szolgálatoknál kopogtatott be. 1972-ben Constantin Dumitričescu alezredes az izraeli szolgálatoknál adta fel magát. 1973-ban a New Yorkba telepített főhadnagy, Constatin Răuță, a rábízott diplomáciai csomaggal együtt jelentkezett a Központi Hírszerző Ügynökségnél, a CIA-nál. 1975-ben Norvégiában, az oslói kereskedelmi kirendeltségről tűnt el Virgil Tipănuș százados. Jellemző a román hírszerzés vezetőire, a Doicaru–Pacepa kettősre, hogy ezeket az ügyeket szisztematikusan jelentéktelennek próbálták beállítani, és csak ritkán került sor halálos ítélet meghozatalára a szökevény tisztek ügyében. Végül 1978 júliusában Pacepa altábornagy is távozott, és jelentkezett a CIA-nál.

1978. július 29-én szombat reggel Kölnben az NSZK-ban működő román rezidentúra vezetője az előző estén megbeszéltek szerint jelentkezett az Intercontinental Szállóban, hogy egy közös reggeli után elkísérje a román hírszerzés helyettes vezetőjét, Ion Mihai Pacepát a frankfurti repülőtérre, a Bukarestbe tartó menetrend szerinti RO 216-os járáshoz. Podeanu (ez volt a műveletei fedőneve Pacepának) a megbeszéltekkel ellentétben nem jelentkezett. A július 22-én a frankfurti repülőtérre érkező Constantin Ștefan vezérőrnagy (fedőneve Viorel), aki Pacepa kísérője és a Fokker repülőgépgyár képviselőivel folytatandó tárgyalódelegáció egyik tagja volt, az Intercontinental Szállóban várakozott 9 óra 10 perccig, amikor is a szállodai alkalmazottak segítségével bejutott a 910-es szobába, amelyben Pacepa lakott. A nap folyamán a központnak elküldött jelentésekből kiderül, hogy a szobában az ágyat használták, a televíziót bekapcsolva hagyták, a sötétítő függönyöket behúzták, az ébresztőórát pedig 7 órai ébresztésre állították, illetve lenyomták. A fürdőszobában két darab törülköző volt nedves, azonban a kádat takaró függöny teljesen száraz volt, és semmi más nyom nem utalt reggeli

¹⁸ Ryszard Kukliński (1930–2004) ezredes. A Lengyel Néphadsereg tisztje. 1971 és 1981 között a CIA-nak kémkedett aktív lengyel tisztként. 1981 novemberében családjával együtt a CIA kimenekítette Lengyelországból.

¹⁹ Mihai Caraman (1928–) vezérezredes. A negyvenes évek végén végezte el a BM politikai tiszti képzését, majd 1950-tól 1955-ig operatív beosztásban teljesített szolgálatot a határőrségnél. Az egyetemi fokozat megszerzése után 1958-ban a párizsi külkereskedelmi kirendeltségre vezényelték. Párizsi szolgálata alatt a NATO ellen folytatott hírszerző tevékenységét még a szovjet szolgálatok is elismerték. 1969-es bukása után a bukaresti központban szolgált 1979-es nyugdíjazásáig. 1990-ben újból szolgálatba állt, és az új hírszerző szolgálat (SIE) alapítója volt. 1992-ben vonult nyugállományba vezérezredesi rendfokozattal. A NATO elleni kémkedésről részletesen lásd: Florian Banu: *Mihai Caraman, un spion român în războiul rece*. [Mihai Caraman, egy román kém a hidegháborúban.] București, Corint Books, 2019.

készülődésre. Pacepa minden személyes holmija a szobában volt, kivéve egy ruha, amelyet a lányának egy nappal korábban vásárolt, és az egy nappal korábban használt öltönye is hiányzott (Pacepának szokása volt minden nap ruhát váltani).

Azonnali intézkedésként Constantin tábornok felvilágosítást kért a Német Szövetségi Rendőrség baleseti központjától, hogy kaptak-e bejelentést román állampolgárt érintő balesetről, a válasz nemleges volt. Továbbá a szállodai személyzettől megtudta, hogy Pacepa nem telefonált, reggel nem látták távozni az épületből, azonban a 910-es szoba kulcsa hiányzott. Pacepa személyes tárgyait Constantin tábornok összegyűjtötte, továbbá kinyitotta számváros akatáskáját, és megállapította, hogy fontos iratot nem tartalmazott. Kiderült, hogy Pacepa magával vitte útlevelét, megállapíthatatlan mennyiségű pénzt és az előző napi tárgyalások feljegyzéseit. A terep rendezését végző tábornok nem említette, hogy Pacepának volt egy kis jegyzőtömbje, amelybe minden operatív adatot feljegyzett. Ebbe jegyezhetette fel a Fokker céggel folytatott tárgyalás fontosabb adatait is, sőt a korábbi találkozásain elhangzott operatív értékkel bíró információkat is.

Constantin a helyszíni rendezés és tájékozódás után a hírszerzési központnak jelezte, miszerint javasolta a rezidentúra vezetőjének a román belügyminiszter értesítését (amit a rezidens délután 13 órakor meg is tett), továbbá engedélyt kért, hogy felvehesse a kapcsolatot a Wiesbadenben működő német szövetségi terrorelhárító parancsnokságon az ismerős kontaktokkal, és segítségüket kérje „Vintilă” (Pacepa vizsgálati eljárás során használt fedőneve) személyének felkutatásában. A helyszínen intézkedő Constantin tábornok elrendelte minden operatív művelet felfüggesztését.²⁰ Pacepa felkutatásának hatósugara óráról órára tágult. A nap második felében már az Intercontinental Szálló alkalmazottaitól nyert információk alapján átfésülték azokat a vendéglőket és sörözőket, amelyeket előző este a szállodai alkalmazottak javasoltak Pacepanak, sőt a város történelmi negyedének kétesebb hírű sörözőit is ellenőrizték. Az ellenőrzések mellett a nagykövetség/rezidentúra felvette a kapcsolatot a szövetségi belügyminisztériummal, és sürgős találkozót szerveztek. Baum²¹ belügyminiszter szabadságát töltötte, így este, helyi idő szerint 23:30-ra Hartkopf²² államtitkárral sikerült düsseldorfi lakására egy találkozót megszervezni. Az események helyszíni kezelését folytató Constantin tábornok jelentette, hogy sem rádió-, sem TV-adó nem adott le az ügyről információkat.

Július 29-én, éjjel fél tizenkettőkor az előzetes egyeztetés szerint a „nyomda vezetője” (a román hírszerzés hírközlési nyelvezetében ez jelölte a nagykövetet) találkozott Hartkopf belügyi államtitkárral, és a tárgyalás során nagyon részletesen, a helyzet komolysága miatt pontosan leírta „Vintilă”/Pacepa fedett szerepét, illetve az NSZK-ban való tartózkodásának célját, az eltűnése körülményeit, és végül a megnevezetről fényképet adott át a német illetékesnek. Hartkopf ígéretet tett a német Észak-Rajna Vesztfália tartomány, illetve kiemelten Köln és környékének átfésülésére. Továbbá az egész országra kiterjedő keresési művelet szervezésének megkezdésére. Már ezen a találkozón is elhangzott a német fél részéről, hogy kicsi

²⁰ ACNSAS fond Documentar 3447 Vol. 46. 213–216.

²¹ Gerhardt R. Baum 1978 és 1982 között az FDP színeiben NSZK szövetségi belügyminiszter.

²² Dr. Günther Hartkopf 1969 és 1983 között az NSZK belügyminisztériumában politikai államtitkár.

a valószínűsége egy esetleges terrorcselekménynek, ugyanis tapasztalatuk szerint abban az esetben már kaptak volna valamilyen jelzést vagy üzenetet a hatóságok.²³ A magas szintű egyeztetések naponta többször is megismétlődtek. A nyugatnémet rendőrség augusztus 1-ig emberrablásként kezelte az ügyet, vagy legalábbis a román tiszteknek így nyilatkoztak.²⁴

A július 31-i államtitkári egyeztetésen Hartkopf jelezte, hogy a keresés országossá tételével fennáll annak a kockázata, hogy rövid időn belül a sajtó tudomására juthat az ügy. Ennek kapcsán a két fél megállapodott, hogy az érintett rendőri szervek a sajtó érdeklődésére azt válaszolják majd, hogy „egy ilyen ügy megtörténte nem igazolható, azonban a rendőrség vizsgálódni fog”.²⁵

Az első sajtóérdeklődés a román nagykövetségen az eltűnés ügyében július 30-án 18 órakor történt meg; az első sajtómegjelenés az *Express* újság utolsó oldalán bukkant fel, és arról szólt, hogy egy nagyon magas rangú román diplomata három nappal korábban Kölnben eltűnt. Az újság valószínűtlennek tartotta, hogy az érintett személy megszökött volna, ugyanis Ceaușescu hűséges támogatójaként tartották számon. A román nagykövetség hivatásosai ekkor még arra gondoltak, hogy a sajtóban történt diszkrét tájékoztatás a német rendőrség tudtával történt azzal a céllal, hogy információt kapjanak a lakosságtól az eltűnéssel kapcsolatban.²⁶ Közben a rendőrségi nyomozás kiderítette, hogy Pacepa 28-án este, a hotel alkalmazottainak információi alapján, a négy javasolt söröző közül a „Brauhaus Sion”-ban volt, ahol találtak egy szemtanút, aki beszámolt arról, hogy Pacepa egy fiatalemberrel kettő és fél órát beszélgetett. Hartkopf államtitkár ekkor még arra kérte a román felet, hogy ezeket az értesüléseket ne vegyék perdöntőnek. Ugyanezen a napon értesítették a szabadságon lévő Helmut Schmidt²⁷ kancellárt és Hans Dietrich Genscher²⁸ külügyminisztert is az ügyről, akik felhatalmazást adtak az ügy felderítésére.²⁹

Augusztus elsején, kedden reggel az események felgyorsultak. Bochmann³⁰ NSZK belügyi államtitkár a szokásos találkozáson jelezte, hogy a német hatóságok a sajtóban megjelentek után már nem tagadhatják le az esetet. Ugyanakkor ígéretet tett a román félnek arra, hogy a kancellária és a külügyminisztérium a sajtót a kölni rendőrséghez irányítja, ahol majd a nyomozás érdekeire való tekintettel szűkszavúak lesznek.³¹ A sajtó érdeklődését és nyomozását már nem lehetett kordában tartani. Míg a „Németország hangja” román nyelvű hírműsor és a Szabad Európa Rádió román adása Pacepa eltűnéséről számolt be, addig a BBC román nyelvű műsorában nem tartották valószínűnek az elbrálást. Az „Amerika Hangja” adóállomás román nyelven közölte, hogy a kölni rendőrség egy 50 éves magas beosztású román hivatalnokot keres.³²

²³ ACNSAS fond Documentar 3447 Vol. 46. 221–224.

²⁴ ACNSAS fond Documentar 3447 Vol. 46. 226–227.

²⁵ ACNSAS fond Documentar 3447 Vol. 46. 228–230.

²⁶ ACNSAS fond Documentar 3447 Vol. 46. 233–234.

²⁷ Helmut Schmidt (1918–2015) 1974 és 1982 között a Német Szövetségi Köztársaság kancellárja.

²⁸ Hans-Dietrich Genscher (1927–2016) az NSZK külügyminisztere volt rövid megszakítással 1974-től 1992-ig.

²⁹ ACNSAS fond Documentar 3447 Vol. 46. 228–230.

³⁰ Hans-Peter Bochmann NSZK belügyi államtitkár.

³¹ ACNSAS fond Documentar 3447 Vol. 46. 237.

³² ACNSAS fond Documentar 3447 Vol. 46. 14–15.

Augusztus másodikán a *Welt*, az *Express* és a *Kölner Stadter Anzieger* már névvel tudósítottak Paceparól. Közben az NSZK belügyminisztériuma elfogadta a román beutazó szakbizottság listáját és a megtárgyalandó napirendeket is.³³ A német hivatalos szervek nyilvánosan elhatárolódtak a sajtóban felvetett hírektől, miszerint Pacepa a CIA-nál jelentkezett volna.

Augusztus 3-án a *Kölnische Rundschau*ban arról tájékoztatták az olvasókat, hogy az elveszett magas rangú tisztviselő valójában már a CIA védelmét élvezi. A megszólaltatott NSZK kormányzóvivő határozottan kijelentette, hogy egyetlen szövetségi kormány szerv sem érintett az ügyben, a keresés pedig a rendőrség hatáskörébe tartozik. Az újság felhívta a figyelmet arra, hogy Pacepa a „Sion” sörözőbe ment, és nem hivatalos nyugatnémet titkosszolgálati források szerint Frankfurt am Main – Westendbe vitték volna a Friedrich utcába, átellenben az amerikai konzulátus épületével, ahol a CIA különleges egységének a székhelye volt található.³⁴ Ez a nap fordulópontot jelentett az eset kezelésében, ugyanis már minden médiaorgánus nyíltan beszélt Pacepa szökéséről. Továbbá a hírek pillangóhatását bizonyítja, hogy a világ különböző országaiban a diplomáciai fedésben működő román rezidentúrák sorra küldték sajtófigyelőik keretében a világon végigfutó hírt, miszerint Ceaușescu bizalmi embere, Pacepa megszökött. Augusztus harmadikán már a londoni *The Daily Telegraph* cikkezett Pacepa eltűnéséről, hangsúlyozva, hogy a nevezett magas rangú hivatalnok, aki Ceaușescu képviselőként tárgyalt Nyugat-Németországban egy repülőgéplícenc-vásárlás ügyében, azonos azzal a személlyel, aki Londonban is megfordult mint tárgyalópartner.³⁵

A külföldön tevékenykedő román rezidentúrák sorra jelentették a Pacepa eltűnésével kapcsolatos híreket, fejleményeket, sőt a tábornoknak a szökését megelőző tevékenységéről is küldtek jelentéseket a központnak. Így a budapesti rezidentúra jelentésében Pacepa utolsó, július 23-i látogatásával kapcsolatban kiemelték, hogy szokásával ellentétben a kutató tisztekkel elemző megbeszélést tartott, és részletes leírást kért az általuk tartott hálózatokról. Vasárnap volt, így csak két „G”³⁶ tisztet talált bent, őket pedig a „lektor”, azaz a rezidens jelenlétében kérdezte ki, és az elhangzottakat, az ügynökök fedő-, illetve valós nevét és munkahelyét is rögzítette egy kis füzetbe.³⁷ A belga vonalról befutott információk szerint a *La libre belgique*-ben Pacepa szökését tényként jelentették be, és a hír forrásaként a nyugat-német biztonsági szerveket jelölték meg.

A német sajtó *augusztus 4-én* azt feszegette, hogy a német szövetségi hatóságok már nem vállalnak felelősséget az elrablása ügyében, ugyanis felmerült a gyanúja annak, hogy a román tábornok átállt a nyugatiak oldalára. Ebben a tekintetben fontos információkat osztott meg olvasóival a *France Soire* napilap, amelyek azt hangsúlyozták, hogy Pacepát utoljára egy frankfurti, a CIA által használt épületbe látták bemenni.³⁸

³³ ACNSAS fond Documentar 3447 Vol. 46. 244.

³⁴ ACNSAS fond Documentar 3447 Vol. 46. 249–250.

³⁵ ACNSAS fond Documentar 3447 Vol. 46. 18.

³⁶ A G tisztek, a Hírszerző Főigazgatóság (Direcția Generală de Informații Externe – DGIE) egy olyan részlegén szolgáltak, amely a külföldi hírszerző és elhárító szervekbe való beépüléssel foglalkozott, mindezt a külföldön működő román képviselők védelmében, továbbá a román „reakció” emigráció elhárítása céljából.

³⁷ ACNSAS fond Documentar 3447 Vol. 46. 20.

³⁸ ACNSAS fond Documentar 3447 Vol. 46. 24.

Constantinescu tábornok előkészítette a bizottság programjait, és biztosította a zökkenőmentes érkezést. Augusztus 5-től a központból a helyszínre küldött Iulian Vlad³⁹ tábornok vezette bizottság intenzív feldolgozó és rendező munkába kezdett. Iulian Vlad – konspirált nevén Ion Olteanu – Bukarestbe, a központnak küldött jelentései szerint már nemcsak a szökés részleteinek feltárásával, hanem a rezidentúrán szolgálatot teljesítőik helyzetének felméréseivel, továbbá a hosszabb távú következményekkel is foglalkozott. Vlad tábornok szerint a nyugatnémet sajtó már a kezdetektől cinkostárs volt az ügyben, ezt bizonyította a *Bild am Sonntag* augusztus 6-i számában megjelent információ is. A címlapon megjelentetett Pacepa-fénykép pontosan az volt, amelyet korábban a román nagykövetség munkatársai adtak át a kölni rendőrség képviselőjének. A kép mellett a szökés részletes leírása is olvasható volt. A szövegelemzés alapján a német szakszolgálatok közreműködése is kimutatható. Karl-Ulrich Kulo⁴⁰ *Ceaușescu minisztere nyilatkozik a CIA-nek* című írása szerint Pacepa, a Ceaușescuhoz közel álló és a biztonsági kérdésekért felelős miniszterhelyettes, már Amerikában, a CIA egy erősen árnyékolt kihallgató szobájában tesz jelentést. A cikk a szökésről is részleteket közölt, határozottan állítva, hogy a román tábornok a „Sion” sörözőben találkozott a nyugatnémet kémelhárítás néhány emberével, akik ezután az Amerikai Egyesült Államok bonni nagykövetségére kísérték, ahol az amerikai hírszerzés tisztjei vették át.

Pacepa altábornagy szökése számos államnak okozhatott fejtörést. Az oroszok tisztában voltak azzal, hogy az említett hírszerző számos Kölcsonös Gazdasági Segítség Tanácsa – KGST katonai objektumról és katonai tervről tudott. Az utolsó arab–izraeli (jom kippuri) háború előtt Pacepa figyelmeztette Golda Meirát a közelgő eseményekről. A bonni szövetségi kormánynak is volt félnivalója, ugyanis a román hírszerzés második embere rendszeresen folytatott velük titkos tárgyalásokat, illetve tudomása volt államközi titkos tárgyalásokról, mint például a Willy Brandt,⁴¹ Egon Bahr⁴² és a román állami és belügyi vezetők között lezajlott, emberkereskedelemtől és fegyvervásárlásról szóló tárgyalásokról.⁴³ A sajtóban az is megjelent, hogy

³⁹ Iulian Vlad (1931–2017) vezérezredes. 1946-ban lépett be az Román Kommunista Pártba, majd ifjúsági aktivistaként tevékenykedett 1947-től 1951-ig. A tisztiiskola elvégzése után került a belügyminisztérium Politikai Főigazgatóságára. Karrierjét a belügyminisztérium személyzeti igazgatóságán kezdte, és 1967-ben az említett igazgatóságnak a helyettes vezetője lett. 1967-től 1974-ig az Oktatási Igazgatóság vezetője. Ezt követően kinevezték a băneasai aktív tiszti főiskola parancsnokává (1974–1977). 1977-től tíz évig államtitkár a belügyminisztériumban, „a kémstruktúrák koordinálásával kapcsolatos sajátos feladatokat” látta el. 1987. október 5-én nevezték ki a Securitate (Departamentul Securității Statului – DSS) vezetőjének, államminiszteri rangban, amely tisztséget letartóztatásáig, 1989. december 31-ig töltötte be.

⁴⁰ Karl Ulrich Kuhlo (1947–) újságíró. Jogi tanulmányait megszakította, és 1971-től 1976-ig a *Kölnische Rundschau* riportereként dolgozott, majd a *Bild am Sonntag* vezető riportere lett. 1984 és 1986 között főszerkesztőként a Springer megbízásából a SAT1 csatorna felállításán dolgozott. 1991-ben részt vett az N-TV hírcsatorna megalapításában, majd 1998-ig egyik vezetője és 1999-től felügyelőbizottságának is tagja. 1999-től a Friedrich Naumann Szabadságért Alapítvány kuratóriumának tagja.

⁴¹ Willy Brandt (1913–1992) politikus. 1964 és 1987 között az NSZK Szociáldemokrata Pártjának elnöke. 1966–1969 között külügyminiszter, 1969 és 1974 között pedig kancellár. Nobel-díjat kapott 1971-ben a Szovjetunió és a keleti blokk országaival kezdeményezett politikai rendezésért.

⁴² Egon Bahr (1922–2015) politikus, újságíró. Willy Brandt közeli munkatársa volt. 1969-től 1972-ig a kancellári hivatal főtitkára. 1974-től 1976-ig a gazdasági együttműködés minisztere Helmut Schmidt kormányában.

⁴³ Florica Dobre – Florian Banu – Luminița Banu – Laura Stancu: *Acțiunea „Recuperarea”. Securitatea și emigrarea germanilor din România (1962–1989)*. [„Visszaszerzés” művelet. a Securitate és a romániai németek kivándorlása (1962–1989).] București, Editura Enciclopedică, 2011.

a Központi Hírszerzési Ügynökség (CIA – Central Intelligence Agency) egyik névtelen munkatársa szerint az orosz ENSZ diplomata, Sevcsenko⁴⁴ aprópénznek számított Pacepa személye mellett. A nyugatnémet szakszervek pedig orrukat lógatták, ugyanis előbb náluk volt a „trófea”, azonban a NATO-tagságból fakadó megállapodás szerint kénytelenek voltak átadni a „csomagot” a CIA-nak. A francia polgári elhárító szolgálat, a Területellenőrzési Igazgatóság (Direction de la Surveillance du Territoire – DST) tisztjei keserű szájjal vették tudomásul, hogy ugyan ők készítették elő Pacepát, mégis az amerikaiak aratták le a babérokat.⁴⁵

Lulian Vlad augusztus 6-i jelentésében már határozott véleményt fogalmazott meg arról, hogy a német szövetségi szakszolgálatok kezdetektől fogva együttműködtek az amerikai szervekkel, továbbá arról, hogy a sajtót a szakszolgálatok csak szemfényvesztésre használták. Vlad tábornok vizsgálata nyomán derült fény arra, hogy Pacepa nemcsak Bécsben porszívóta fel az információkat, hanem Kölnben is, ahol a rejtjelező szobát is meglátogatta szökése előtt, szokatlan részletességgel érdeklődve a kódoló gép működése felől, illetve feljegyezte kis noteszába a gép azonosítóját is. Vlad kérte a központ jóváhagyását, hogy egyes munkatársak azonnal hazatérhessenek, és hazautazásuk inkább repülőgéppel történjen. Augusztus 6-án a kölni rendőrség vezetősége tájékoztatta a román nagykövetséget arról, hogy a *Bild am Sonntag*ban megjelent fényképes cikk Paceparól már átlépte azt a határt, amely korábban a román nagykövet és a rendőrség vezetése között született az ügy diszkrét kezelésével kapcsolatban. A kialakult helyzetből kifolyólag a német fél kénytelen volt feloldani a diszkrét ügykezelést.

A Kölnbe delegált Vlad tábornok tovább folytatta a tárgyalásokat a német szövetségi belügyminisztérium vezetésével és a kölni rendőrség nyomozást irányító parancsnokaival. Bizonyítékokat keresett a történésekre, éppen ezért a hivatalos tárgyalásokat rendkívül elhúzva arra törekedett, hogy a német fél képviseletében megjelentek közül csak egy személy maradjon a tárgyalóasztal mellett. Így már bizalmasabb légkört tudott teremteni, és minden esetben az egyedül maradt hivatalnok magánvéleményére volt kíváncsi. Így történt ez a kölni rendőrségnek a Pacepa-ügy felgöngyölítésével megbízott felügyelője esetében is, aki szerint „Vintilă” átvált az amerikaiakhoz. A nyomozó szerint a sajtóban megjelenteknek van valamennyi igazságtartalma, ugyanis az amerikaiak a sajtón keresztül szoktak üzenni, így adtak választ mind a román, mind pedig a német fél által feltett kérdésekre. Továbbá azt is hangsúlyozta, hogy a német hivatalos szerveknek nem állt módjukban a sajtót rábírní arra, hogy kiadják titkos informátoraikat. Szerinte az amerikaiak a végső választ

⁴⁴ Arkagyij Nyikolajevics Sevcsenko (1930–1998) szovjet diplomata. Tanulmányait 1954-ben a moszkvai Nemzetközi Kapcsolatok Intézetében fejezte be. Külképviseleti pályáját 1956-ban kezdte. 1958-ban a Szovjetunió az ENSZ-be delegálta. Kisebb-nagyobb megszakításokkal az ENSZ-ben dolgozott. 1973-tól az ENSZ főtítkárhelyettese lett. 1978-as Egyesült Államokba történő távozása előtt 32 hónapon keresztül kémkedett a CIA-nak. Erről lásd: Robert D. Mcfadden: *A soviet defector says he was a spy for U.S. for years.*

⁴⁵ ACNSAS fond Documentar 3447 Vol. 46. 173–176. A bécsi rezidentúra augusztus 10-i jelentésében pedig az szerepelt, hogy a franciák már 20 éve foglalkoztak Pacepa személyével. ACNSAS fond Documentar 3447 Vol. 46. 55.

egy-két héten belül a sajtón keresztül, vagy a *New York Times*, vagy a *Paris Match* hasábjain közlik majd, vagy akár hivatalos úton. Végül azt is megemlítette, hogy ha a KGB állna az egész mögött, akkor semmit sem lehetett volna megtudni az esetről.⁴⁶

Augusztus 9-én, Pacepa szökése/eltűnése után egy hosszabb szabadságról tért vissza Siegfried Fröhlich,⁴⁷ a rendőri szervek és a titkosszolgálatok működését felügyelő államtitkár, akivel Vlad tábornoknak hivatalos tárgyalás keretében lehetősége volt nyíltan és részletekbe menően egyeztetni. A román fél szerint a német illetékesek elismerték, hogy a belügyi vezetés megpróbált nyomást gyakorolni az ügyben, de kézzelfogható eredmény nem született. Vlad hangsúlyozta, hogy azzal a céllal érkezett az NSZK-ba, hogy Pacepa feltalálási helyét azonosítsa, és személyét átvegye a német hatóságoktól. Tárgyalási stratégiájának következő lépése, hogy állásfoglalásra bírja az államtitkárt, azzal kapcsolatban, hogy milyen információs források álltak a megjelent sajtóhírek hátterében.

Vlad a központ által meghatározott álláspontot képviselte, miszerint Pacepa súlyosan megsértette a román törvényeket, ugyanis komoly összegeket tulajdonított el, így egy közbűntényes eset megoldásához kérte Fröhlich államtitkárt, hogy járjon közbe a CIA-nél (sic!) az ügy megoldása érdekében.⁴⁸ A célozgató román magatartásra a német fél kikérte magának, hogy a német szakszolgálatoknak és a rendőrségnek bármi köze lett volna a történetekhez. Fröhlich határozottan kijelentette, hogy az alárendeltségében működő szervek egyike sem érintett az ügyben. A közbűntény-, illetve az elrablásváltozat mellett az árulást tartja legvalószínűbbnek. Abban még biztosabb volt az államtitkár, hogy egy kapitalista, nevezetesen a CIA áll Pacepa NSZK-ból való kijuttatása mögött, ugyanis a nyári szabadságolások idején a legkönnyebb megvalósítani az említett műveletet. Fröhlichet meglepte a cselekmény közbűntényes verziója, azonban az igazi meglepetés a román felet érte, amikor az államtitkár egy hatásszünet után nyíltan megkérdezte Vlad tábornokot: „Államtitkár úr, mit szólna ahhoz, hogy ha néhány napon belül arról tájékoztatnám Önt, hogy »Vintilă« árulást követett el, és egy idegen kémszervezet szolgálatába állt?»⁴⁹

Vlad további találkozókat szervezett az NSZK belügyminisztériuma és a kölni rendőrség vezetőivel, illetve a nyomozást vezető nyomozókkal. *Augusztus 10-én* a sajtóból (*Kölner Stadt Anzeiger, General Anzeiger*) származó hírekre a bukaresti központ utasításainak megfelelően a helyszínre küldött Vlad tábornoknak kitérő válaszokat, elterelő, illetve bevetett adatokat kellett feltálnia. Így cáfolnia kellett, hogy Pacepa a Securitate magas rangú vezetője lett volna, és altábornagyi rendfokozattal bírt volna. A hivatalos válasz szerint a szökevény korábban gazdasági ügyekkel kapcsolatban dolgozott a belügyminisztériumban, és mivel államtitkári beosztása volt, ezért tartalékos

⁴⁶ ACNSAS fond Documentar 3447 Vol. 46. 188–190.

⁴⁷ Siegfried Fröhlich (1920–2012). Köztisztviselői karrierjét 1952-ben kezdte a bonni szövetségi belügyminisztériumban. Itt a jogi végzettségű Fröhlich előbb az alkotmányjogi, majd később a nemzetbiztonsági, továbbá a határrendészeti jog területén dolgozott. Több évig tanácsadója volt Hermann Höcherl szövetségi belügyminiszternek. 1964-től az állambiztonsági, majd 1968-tól a közbiztonsági osztályvezetői pozíciót töltötte be. 1974-től 1985-ig, nyugdíjazásáig viselte az államtitkári tisztet.

⁴⁸ ACNSAS fond Documentar 3447 Vol. 46. 191–193.

⁴⁹ ACNSAS fond Documentar 3447 Vol. 46. 191–193.

rendfokozattal is rendelkezett.⁵⁰ A nyugatnémet–román belügyi tárgyalások során a német fél is érdeklődni kezdett, hogy Pacepa kivel folytatott tárgyalásokat, és főleg azt feszegette, hogy kik voltak német oldalról a közvetítők. Így dobta fel a német fél Rolf Spitra nevét, aki a Securitatéval együttműködő kereskedő volt.⁵¹

Személyéről a Szövetségi Hírszerző Szolgálat (BND – Bundesnachrichtendienst) negatív képet festett, azt sugallva Vlad tábornoknak, hogy a német oldal jól ismeri Spitrát, és megbízhatatlannak tartja.⁵² Ez különösen kényelmetlen helyzetet jelentett a román hírszerzési és belügyi vezetés számára, ugyanis a nevezettel miniszteri szinten rendszeresen történtek egyeztetések, és számos magas beosztású belügyi vezetővel és főtiszttel is kapcsolatban állt, mint az NSZK-beli román érdekek képviselője.⁵³ A Fokker repülőgépgyárral (Vereinigte Flugtechnische Werke – VFW-Fokker) folytatott tárgyalásokban⁵⁴ is fontos szerepben próbált feltűnni, azonban a valódi

⁵⁰ ACNSAS fond Documentar 3447 Vol. 46. 200.

⁵¹ Rolf Spitra baráti viszonya Pacepával még ez utóbbi rezidensi tevékenységének idejére esik (1956–1959). Ekkor alakult ki köztük olyan együttműködés, amely azután a hetvenes évekre megkerülhetetlen közvetítói szereppé alakult át Spitra esetében. Számos külkeres fedésben dolgozó tisztet személyesen ismert, igazgatókat és tábornokokat, akik a hivatalos román kereskedelmi érdekeltségek mellett (Dacia személygépkocsik és ARO terepjáró-értékesítés) személyes kérésekkel is megkeresték (lásd: ACNSAS fond Documentar 3447 Vol. 43. 13–19.) A párt és belügyi vezetés megvesztegetéséhez rutinszerűen folytatott feketekereskedelem komoly hírszerzőszakmai hibának minősült. A helyzet akkor vált nyilvánvalóvá, amikor Vlad tábornokkal közölte a német tárgyaló delegáció, hogy Spitránál házkutatást tartottak, és számos bizonyítékot foglaltak le.

⁵² ACNSAS fond Documentar 3447 Vol. 46. 194–197.

⁵³ ACNSAS fond Documentar 3447 Vol. 46. 8–9. 1978. augusztus 9-ére vonatkozóan titkos lehallgatási jegyzőkönyv tanúskodik arról, hogy Constantin Stanciu külkereskedelminiszter-helyettes megbeszélést folytatott.

⁵⁴ Ceaușescu, mint sok más iparágban, a légiiparban is önállóságra törekedett. Már 1967-ben próbálkozott megszerezni a MIG 21-es licencét, hogy gyártósorra kerüljön Romániában. A Szovjetuniótól való elzárkózás után Nyugat felé fordult, és a francia „Mercure”, a nyugat-német és holland „Fokker VFW-614” és az angol „BAC 1-11” személyszállító repülőgép, továbbá a francia SA 316 „Aluette” és a SA 330 „Puma” helikopterek licencinek megszerzéséért folytat tárgyalások. A Pacepa-Spitra páros lobbitevékenysége erőteljesen a Fokker-gép megszerzésére irányult. Ennek érdekében Nicolae Ceaușescu előbb a francia Marcell Dassaulttal tárgyalt, azonban a „Mercure”-modell nem volt életképes, és 1975-re már meg is szüntették a gyártását. A diktátor érdeklődése közben a brémai „Vereinigte Flugtechnische Werke” irányába is nyitott volt. Ceaușescu 1973. június 23–26. között hivatalos látogatáson volt az NSZK-ban, és ez idő alatt ellátogatott az említett brémai céghez is. 1976-ban a tárgyalások előrehaladtak, és Ion Pășan külkereskedelmi miniszter már 1976. július 8-i előterjesztésében javasolta a 100 VFW-614 gép legyártását Romániában. (Lásd: ANIC – Román Nemzeti Levéltár, Arhiva Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. nr. 288 15 X 1976- in Petre Opreș: *Planuri privind fabricarea unor avioane de pasageri in România (1971–1989)*. [Tervek utasszállító repülőgépek gyártására Romániában 1971 és 1989 között.] A Román Kommunista Párt Központi Bizottsága 1977. február és decembere között megtartott ülésein a Fokker-ügyben olyan döntéseket hoztak, amelyek egyértelműen bizonyítják, hogy a legfelső pártvezetés döntött a 614-es modell gyártása mellett. Lásd: ANIC Fond C.C. al P.C.R. secția economică nr. inventar 28 Hotărâri ale C.C. al P.C.R. însoțite de adrese ale Consiliului de Miniștri către Nicolae Ceaușescu, note, rapoarte ale diverselor ministere economice privind: contractarea licenței pentru instalația de fabricare a ciclohexanonei; fabricarea avionului Trislander, precum și a lui Fokker 614. [A Román Kommunista Párt Központi Bizottsága – RKP PB – gazdasági osztályának 28-as leltári szám alatti RKP PB határozatai, mellékelten a Minisztertanács Nicolae Ceaușescunak megküldött előterjesztéseivel, feljegyzések, beszámolók különböző gazdasági minisztériumoktól, ciclohexanol előállításához szükséges licenc, továbbá a Trislander és Fokker 614 gyártásához szükséges tanúsítványok megszerzésének ügyében.] 22. lap. A Fokker 614-es licenc alapján történő gyártását biztosító nyugatnémet–román vegyesvállalat felállítása Bukarestben 1977. július 2-ával meg is történt. Mindezek fényében kétségek merülnek fel Pacepa 1978. júliusi kiküldetésével kapcsolatban, amikor is a Fokker-licenc megszerzésének címén érkezett Kölnbe. Nagyon fontos adalék, hogy Nicolae Ceaușescu már 1978 nyarán döntést hozott arról, hogy a BAC 1-11 brit személyszállító repülőgép mellett teszi le a voksát, ugyanis a Ceaușescu házaspár 1978. június 13–16. között Nagy-Britanniában volt látogatásban, 15-én pedig a British Aerospace székhelyén tett látogatást, ahol a cég elnökével aláírásra került az együttműködési megállapodás, amely szerint a jövőben Románia a BAC 1-11

szándéka a közvetítői díj megszerzése volt. Korábban is megtörtént, hogy Spitra közvetítői díjként 1 000 000 DM összeget kapott, sőt a Stumm cégnek román kőolajipari termékek eladását segítette mindaddig, amíg az említett cég csődöt nem jelentett, és Románia 300 000 \$ hiányt könyvelhetett el. Mindezekről az ügyletekről az NSZK illetékes szervei tudomással bírtak, legalábbis ezt állapította meg tárgyalásai során Vlad tábornok.

A vizsgálat során felmerült az a kérdés, hogy a Fokker-ügyben miért volt szüksége egy ilyen közvetítőre, tudván, hogy közvetítői díjként repülőgépenként 150 000 DM összeget kért (volna). A vizsgálat azt is feltárta, hogy Spitra ismerte a rezidentúra minden tagját, sőt tevékenységük természetét is. Mindig pontosan tudta, hogy Pacepa mikor és honnan érkezik, illetve hová megy tovább. Spitra a szökés napja előtti brémai tárgyaláson is jelen volt, sőt a tárgyalás során néha együtt is távoztak és hosszú percekig beszélgettek még a folyosón.⁵⁵ További tárgyalásai során Vlad tábornok bizonyosságot nyert arról, hogy Spitra a brémai cég vezetése számára is kellemetlen volt, és csak Pacepára való tekintettel fogadták el közvetítői szerepben.

Spitra számos román külkereskedelmi ügyletben töltött be közvetítői szerepet, és ez nemcsak abból adódott, hogy a román hírszerzés második emberével ápolt jó kapcsolatot, hanem abból is, hogy a román hírszerzés rendkívüli módon átszötte, és ezáltal irányította is a külkereskedelmet. 1975-ben a *Spiegel*-ben megjelent cikk nyilvánosságra hozta Spitra szerepét a Stumm cégcsoport bukásában. A román olajszállításokban érdekelt Stumm cég vezetése előtt Spitra úgy tűnt fel, mint egy a szocialista államokkal kereskedelmi ügyletekben közvetítő, elismert szakember. Stumm az olajszállítási jutalékainak 50%-át német számlákra utaltatta, másik felét pedig Svájci számlákon helyezte el. Annak érdekében, hogy a külföldre átutalt Spitra milliók ne kerüljenek ki a csoport könyveiből, Walter Maier ügyvezető igazgató a Vaduzban bejegyzett Liechtenstein Internaft Establishment cégen keresztül továbbította a pénzt Svájcba. A Keleti Blokkal olajkereskedelmet folytató Stumm cég vezetése az világpiaci olajárak követhetetlen ingadozásába bonyolódott bele, és ennek következtében komoly pénzügyi hiányokat idézett elő. Ezen hiányok eltussolásában akarták igénybe venni Spitrát és a mögötte álló román „külkereskedőket”, azonban a várt pénzügyi fedezet elmaradt. Hűtlen kezelés és csalás vádjával őrizetbe vették a cég négy vezetőjét.⁵⁶ Ilyen előzményekkel nem valószínű, hogy Spitrának köze lett volna Pacepa szökéséhez, ugyanis ezzel elesett volna egy állandó bevételi forrásától. Azonban az nem zárható ki, hogy a sötét ügyletekben nyakig benne lévő kereskedő nemcsak a keleti blokk szolgálatait, hanem a nyugati világ kémszerveit is kiszorgálta.

(525-ös sorozat) licence alapján épít Romániában személyszállító repülőgépeket. (Részleteket lásd: *Nicolae Ceaușescu în Marea Britanie, 1978. Documentele vizitei (1/6)*. [Nicolae Ceaușescu az Egyesült Királyságban. A Látogatás dokumentumai.] A BAC 1-11 525-ből 9 darab került összeszerelésre Bukarestben, és később ROMBAC néven kerültek légi forgalmi használatba. Pacepa a *Vörös Horizontok*ban és később 2009-ben a vele készült interjúban ezekről a részletekről megfeledezett. (Lucia Hossu Longin: *Față în față cu generalul Ion Mihai Pacepa*. [Szemtől szemben Ion Mihai Pacepa tábornokkal.] București, Editura Humanitas, 2009. 102–103., 122.) Fontos adalék, hogy 1977 decemberében a Fokker VFW-614-es gyártását végleg törölte a cég. ACNSAS fond Documentar 3447 Vol. 46. 194–197.

⁵⁵ 50 000 für Herrn X. Wichtige Hintergründe der Pleite des Stumm-Konzerns sind der Staatsanwaltschaft noch immer verborgen. In *Kürze soll Anklage gegen vier Top-Manager erhoben werden*. [50 000 Hern X-re. A Stumm-csoport csődjének fontos háttere még mindig rejte van az ügyész előtt. Négy felsővezetővel szembeni díjakat hamarosan behajtják.] Spiegel, 1975. 05. 05.

⁵⁶ 50 000 für Herrn X. Wichtige Hintergründe der Pleite des Stumm-Konzerns sind der Staatsanwaltschaft noch immer verborgen. In *Kürze soll Anklage gegen vier Top-Manager erhoben werden*. [50 000 Hern X-re. A Stumm-csoport csődjének fontos háttere még mindig rejte van az ügyész előtt. Négy felsővezetővel szembeni díjakat hamarosan behajtják.] Spiegel, 1975. 05. 05.

Pacepa többször kapott arról jelzést, hogy Spitra egy „életművész” és komoly kockázatot jelent, azonban az altábornagy ezeket figyelmen kívül hagyta. Vlad Kölnből küldött jelzésére a központ elrendelte, hogy zárolják a Spitra román Külkereskedelmi Bankban lévő számláján elhelyezett 1 000 000 német márkát.⁵⁷

Augusztus 10-én a kölni rendőrség postai úton, csomagban kapta meg Pacepa úti okmányát és egy német nyelven írott levelet. A levél szövege a következő volt: „Az üres borítékot és az útlevelet 14 nappal korábban találtam a Rajna partján a Weberschiffs kioszk mellett egy bokorban. A »Bild Zeitung«-ban megjelent román miniszterről szóló cikk után úgy véltem, hogy jó lesz elküldenem ezeket a dolgokat a rendőrségnek. Szakmai okokból nem adhatom meg a nevemet.” Az NSZK belügyi vezetése a levélről készült másolatot és az útlevelet átadta a román képviselőnek, amelyek végül a Securitatéhez kerültek. Már első megállapításra is számos gyanús körülmény merült fel mind a levéllel, mind pedig annak feladójával kapcsolatban. A levélben az útiokmány megtalálásának időpontja a rendőrségi átvétel előtt 14 nappal szerepelt, ami azt jelentené, hogy a véletlen iratfelfedezés korábban történt, mint maga a szökés. A becsületes megtalálónak nem kellett volna rejtőzködni, illetve 12 napig őriznie az okmányt. A nyugatnémet hatóságok kriminalisztikai elemzésének köszönhetően a román fél első kézből értesült arról, hogy az útlevelel semmilyen ujjlenyomat nem maradt, sőt bizonyossá vált, hogy a feladás előtt tisztításnak vetették alá. Az okirat megtalálásának helye nagyon közel esett a román nagykövetséghez. A grafológiai vizsgálat kimutatta, hogy a levél írója egy idősebb személy és nem német anyanyelvű, sőt arra utaló nyomokat is találtak, miszerint a levél írója valószínűleg angolszász származású volt.⁵⁸

Vladnak, a vizsgálatok mellett, ügynöki segítséggel néhány nyugatnémet sajtóorgánumban sikerült elhintenie, hogy Pacepa valójában egy bűnöző alkat, aki a román állam pénzéből jelentősebb összeget tulajdonított el, és kenőpénzeket vett át nyugati cégektől, visszaélve magas állami beosztásával. Ilyen találásban részesült Kurt Seinitz, a *Neue Kronen Zeitung* újságírója is.

Augusztus 14-re a rezidentúra vizsgálata is lezárult. A kölni állomáshelyen szolgálatot teljesítő tisztek kihallgatása során olyan érzékeny részletek tárultak fel, hogy Vlad tábornok arra kérte a Központot, hogy hazatérése után személyesen tudjon jelentést tenni. Utolsó találkozása Fröchlich államtitkárral augusztus 14-én történt, és egy meghívással zárult azzal a nem titkolt szándékkal, hogy a román fél szeretne volna folytatni a korábbi jó együttműködést, kiemelten a terrorelhárítás területén.

A Securitatének a Szabad Európa Rádió (SZER) körökben beépített ügynöke arról jelentett, hogy a SZER román szekciójának munkatársai részleteket tudnak (?) arról, hogy Pacepa kivonása a CIA NCS⁵⁹ különleges akciója volt, amiért a CIA Európai Igazgatóságának munkatársai sértve érzik magukat.⁶⁰

A román rezidentúrák folyamatosan jelentettek az illetőségükbe tartozó államok sajtójában megjelentekről. Napról napra több bizonyíték gyűlt össze arról,

⁵⁷ ACNSAS fond Documentar 3447 Vol. 46. 4.

⁵⁸ ACNSAS fond Documentar 3447 Vol. 46. 204–206.

⁵⁹ CIA NCS – Central Intelligence Agency’s National Clandestine – Service Központi Hírszerző Ügynökség Fedett Műveletek Szolgálat.

⁶⁰ ACNSAS fond Documentar 3447 Vol. 46. 57.

hogy a sajtó rendszeresen megkapta azokat az információkat, amelyeket a román küldöttség átadott a nyugatnémet belügyi szerveknek (Pacepa fotója, munkatársai), illetve a CIA-tól (hogyan szállította a CIA Pacepát Nyugat-Németországból Amerikába, hogyan találkozott Pacepa a CIA tisztjeivel stb.).

Pacepa szökését a fogadó fél szemszögéből is megismerhetjük, ugyanis 2016 októberében Joe Wippl⁶¹ volt CIA-s tiszttel készült egy interjú Pacepa szökéséről. 1978-ban Joe Wippl a bonni amerikai nagykövetségen dolgozott akkor, amikor Pacepa átállt. Wipl elmondása szerint Pacepa belépett⁶² az Amerikai Egyesült Államok bonni nagykövetségének épületébe, amely Bad Gotesbergben volt. Felment a második emeletre, a politikai részlegre, ott pedig egy politikai szakosított tiszt irodájába ment azzal a céllal, hogy önkéntesen feladja magát. Négy-öt napon keresztül egyezkedtek a feltételekről. Pacepa kihallgatását egy Münchenből érkező esettiszt végezte, aki kiválóan ismerte a romániai valóságot. A beszélgetéseket Joe Wipl felügyelte fedésben. Ezek a találkozók/beszélgetések öt napon keresztül késő éjszakába nyúltek, és általában éjjel 2-3 órakor értek véget.

Pacepa kivonására egy forgatókönyvet készítettek, amely szerint Pacepa Köln vöröslámpás negyedében a Rajna partján összeverekedett valakikkel. A helyszínen szétszórták pénztárcáját, személyi igazolványát, az öltönyét pedig a Rajnába dobták. Wipl és egyik társa készítették elő a terepet, illetve Wipl, aki kiválóan beszélt németül, értesítette a német rendőröket és bejelentést tett az esetről, majd felszívódott. Mindezt azért tették, hogy úgy tűnjön, Pacepát rablótámadás érte, és elvesztette az iratait, ugyanis így könnyebb volt őt kivinni az NSZK-ból. Azonban az interjúban nem sokkal később elhangzik, hogy ez az ügy a sajtósoknak és másoknak volt tálalva, hogy rágódjanak rajta néhány napot, és kiderítsék, hogy az egész csak egy művelet része volt. *A CIA már hétfvégén, azaz július 31-én, vasárnap bevonta az egyeztetésekre a Szövetségi Alkotmányvédelmi Hivatalt*⁶³ (BfV). A német kémelhárítástól elég hamar kiszivárgott, hogy Pacepát nem elrabolták, hanem átállt. Ezt a hírt és az esettel kapcsolatos részleteket a nyugatnémet sajtó részletesen tárgyalta. A mindösszesen 5 napig tartó kikérdezés és ellenőrzés, Carter amerikai elnöktől érkező engedélyre és az amerikai előkészítésre való várakozás volt. A részletes kikérdezés, ellenőrzés, feldolgozás azonban Amerikában kezdődött.⁶⁴

⁶¹ Joseph Wippl a Központi Hírszerző Ügynökség (CIA) volt tisztje. Harminc évig műveleti tisztként szolgált az Országos Fedett műveletek Szolgálatnál. Műveleti tisztként és műveleti vezetőként teljesített szolgálatot a nyugat-németországi Bonnban, Guatemala városban, Luxemburgban, Madridban, Bécsben és Berlinben. Szakmai karrierje a CIA Emberi Erőforrások Igazgatóságának helyetteseként folytatódott. Vezetője az NCS részéről az Aldrich Ames kárfelmérő csoportjának, amelynek vezető képviselője volt. Végül a CIA kongresszusi ügyek igazgatójaként széles körű koordinációs tevékenységet folytatott az amerikai hírszerző közösség szerveivel. 2011-től egyetemi tanárként tanít a Bostoni Egyetemen.

⁶² „Ma ez a belépés olyan formában, ahogy Pacepa tette, nem lenne lehetséges a védelmi intézkedések miatt” – Joe Wipl megjegyzése.

⁶³ BfV – Bundesamt für Verfassungsschutz – Szövetségi Alkotmányvédelmi Hivatal.

⁶⁴ A Joe Wipl CIA műveleti tiszttel készült felvételét lásd: www.news.ro/social/exclusiv-ofiterul-cia-care-a-sup-ravegheat-fuga-lui-mihai-pacepa-i-am-luat-hainele-si-portofelul-si-am-creat-scenariul-ca-s-ar-fi-batut-pe-malul-rinului-video-1922405016002016101315593934 (A letöltés dátuma: 2020. 10. 30.)

3. A belső vizsgálat

A kölni helyszíni vizsgálat befejezése és Vlad tábornok visszatérte után, a szökés körülményeinek és következményeinek vizsgálatára 1978 augusztusának közepén a belügyminisztérium vezetése bizottságot állított fel. A bizottság összetétele előre vetítette a hírszerzés korábbi szerepének radikális változását is. A politikai vezetés szabad kezet adott a kémelhárítóknak, így Iulian Vlad és Emil Macri⁶⁵ tábornokok, továbbá Vasile Gheorghe⁶⁶ és Ioan Moț⁶⁷ ezredesek kerültek be a bizottságba.

A bizottság 1980 tavaszáig folytatta a vizsgálatot, kihallgatva a szakszolgálatok 500 tisztjét, akiknek többsége hírszerző volt, és akik valamilyen módon kapcsolatba kerültek a szökevényvel. A vizsgálat 10 000 oldalt is meghaladó – 49 kötetnyi – anyaga áttekintést nyújt az 1956-tól 1978-ig terjedő időszak hírszerzési műveleteiről és a hírszerzés általános helyzetéről. Iulian Vlad tábornok, aki Ioan Olteanu fedőnéven az NSZK-ba utazott, és a helyszínen folytatott le vizsgálatot,⁶⁸ vezette a bizottságot. Vlad tábornok 1977-ben a belügyi államtitkári kinevezése mellé a kémelhárítás felügyeletét is elnyerte. Kinevezése a Pacepa-bizottság élére egyben azt is jelentette, hogy Ceaușescu bizalmát élvezte.⁶⁹

A bizottság 2500-nál is több összefoglaló jelentéséből kiderült, hogy Nicolae Doicaru, a hírszerzés vezetője és helyettese, Ion Mihai Pacepa közösen folytattak olyan korrupciós ügyeket, amelyekkel befolyásolták a párt és a belügyminisztérium vezetését, azzal a céllal, hogy karrierjüket építhessék. Ezzel a tevékenységgel a külügyminisztérium számos munkatársát is befolyásolták, kárt okozva és Románia presztízsét csökkentve a nagyvilágban.⁷⁰ Iulian Vlad Kölnben lefolytatott vizsgálata bizonyította, hogy Pacepa előkészített szökést hajtott végre. A bizottság inkább a „hogyan volt lehetséges” kérdésre kereste a választ. Közben a katonai bíróság 1978. augusztus 17-én halálra ítélte Pacepát.⁷¹

⁶⁵ Emil Macri (1927–1991) vezérőrnagy 1948-ban lépett a Securitate állományába. 1956-ban nevezték ki a Szabotázsellenes Igazgatóság Államtitokvédelmi Szolgálat élére. Az 1963-tól a Suceava tartományi igazgatói beosztását 1971-ig töltötte be, amikor is a Gazdasági Elhárítási Igazgatóság élére került, és 1989. december 22-ig maradt ebben a beosztásban. 1977-ben a Zsil-völgyi bányászok sztrájkjának egyik letörője volt. Tagja volt a Pacepa szökését vizsgáló bizottságnak. 1989-ben kémelhárítási feladatok irányításáért felelős parancsnokként volt jelen a temesvári forradalmi eseményeknél. 1990-ben letartóztatták, és 1991. április 17-én a jilvai börtönben hunyt el.

⁶⁶ Gheorghe M. Vasile 1950-ben lépett a Securitate állományába. A belügyminisztérium vizsgálati igazgatóságára helyezték. 1966-tól töltötte be vezetői beosztást, előbb osztályvezető-helyettes, majd osztályvezető. 1971-től a Vizsgálati Igazgatóság igazgatóhelyettese, majd 1973-tól 1989 novemberéig igazgatója ezredesi rendfokozattal.

⁶⁷ Ioan Moț a Fegyveres erők minisztériumától áthelyezéssel került a belügyminisztérium Katonai Kémelhárítási Igazgatóságára. A III. hadsereg kémelhárítási részlegének vezetője 1963-tól 1969-ig. 1969-től 1977-ig a Légvédelmi Parancsnokság kémelhárító részlegének vezetője. 1978 és 1989 között a BM Katonai Kémelhárítási Igazgatóságának vezetője. 1990 januárjában altábornagyként nyugdíjazták.

⁶⁸ Liviu Țăranu: *Ion Mihai Pacepa în arhivele Securității. 1978–1980.* [Ion Mihai Pacepa a Securitate irattáraiban 1978–1980.] București, Editura Enciclopedică, 2009, passim.

⁶⁹ Dumitru Lăcătușu: General-colonel Iulian Vlad. O biografie. in Caietele. [Iulian Vlad vezérezredes. Egy életrajz.] CNSAS, (2014), 13. 235–253.

⁷⁰ Liviu Țăranu: Un ministru de Externe controversat: Ștefan Andrei. [Egy ellentmondásos külügyminiszter: Ștefan Andrei.] *Cetatea Bihariei*, (2007), 2. 79–87.

⁷¹ Pacepa rehabilitálására 1999. június 7-én került sor, amikor a Legfelsőbb Bíróság megsemmisítette a korábbi halálos ítéletet, és elrendelte vagyontárgyai visszaadását. A Román Hírszerző Szolgálat (SIE – Serviciul Român de Informații) visszaadta Pacepának az altábornagyi rendfokozatot és a belügyminisztérium, a bírósági döntés

A Pacepa-bizottságnak átadott jelentésében Neagu Cosma tábornok, aki korábban a kémelhárítást vezette, hangsúlyozta, hogy Pacepa a korábban megszokott⁷² eljárással küldte külszolgálatra a hivatásos tiszteket, akik korábban a Securitate rendszerében szolgáltak. A máról holnapra diplomata státuszba került tisztek hamar szemet szűrtak a fogadó állam elhárító szerveinek és az emigrációs köröknek is.⁷³ A fedett tisztek elhelyezése sok esetben nem műveleti igények szerint történt, hanem a hírszerzés vezetőinek személyes érdekei szerint. Így történhetett meg, hogy a külügyminisztériumban, a külkereskedelmi minisztériumban, a belügyminisztériumban, illetve a felsorolt minisztériumok háttérintézményeiben, hazai bázison konspiráltan, a kulcspozíciókban a hírszerzés emberei dolgoztak.

Ezt a káderszelekción és kiküldetési stratégiát alkalmazta a hírszerzés vezetése azzal a céllal, hogy az így elhelyezett tisztek láthatatlan hálózatként biztosítsák a külföldről hazaküldendő ajándékok zökkenőmentes hazajuttatását, amelyek majd a magas beosztású belügyi és pártvezetők asztalára kerültek. A szervezeti egyensúlytalanságra csak Pacepa szökése után derült fény, addig ugyanis a hírszerzés tartotta a kezében a határellenőrzést is. A vizsgálat során a párt- és belügyi vezetés tudomására jutott, hogy a Doicaru–Pacepa páros komoly hírszerző kapcsolati hálót épített ki a Központi Pártbizottságban és a minisztériumokban, sofőröktől egészen a miniszterekig bezárólag. Így Vasile Patilinet, a Román Kommunista Párt Központi Bizottságának póttagja, Ion Păţan, a Külkereskedelmi és Nemzetközi Együttműködés Minisztérium vezetője, Ştefan Andrei külügyminiszter és számos más vezető is a hírszerzés VIP-listáján szerepelt. A megkenés, lekenyerezés és a korrumpálás minden fajtáját bevetették, hogy érdekeiknek megfelelően befolyásolják a döntéseket.⁷⁴

A szökés indokaként három kiváltó ok merült fel. Az első a karrier kiteljesedésének lehetetlensége. Pacepa felettesét 1978 márciusában miniszterré nevezték ki a turisztikai minisztérium élére. Doicaru vezérezredes eltávolítása Pacepa előléptetésének lehetőségét vetette fel, azonban Alexandru Dănescu vezérőrnagy kinevezése egyértelművé tette számára, hogy vezetői karrierje véget ért. A források azt tükrözik, hogy Pacepa félt a szakmai bukástól. Ceauşescu amerikai látogatásának előkészítése során az 1976-os, majd az 1977-es március–áprilisi amerikai elnöki Titkos Szolgálattal (Secret Services) folytatott egyeztetések alatt már a kiégés minden jelét mutatta.⁷⁵ Ugyancsak félelem tölhette el Pacepát a Fokker-tárgyalások sikertelenségével kapcsolatban is. Kiutazása előtt egy héttel, július 18-án egyeztetett Constatin Stanciu külkereskedelmi miniszterhelyettessel, aki arról tájékoztatta, hogy a Fokker céggel történő tárgyalások bukásra vannak ítélve, ugyanis a német cég 150 millió helyett 300 millió márkát kért a repülőgép legyártásért.⁷⁶ Továbbra is nyitott kérdés maradt, hogy Pacepa a közelgő bukás megakadályozása érdekében utazott-e ki tárgyalni, vagy

hatására, 41 év munkaviszonyt igazolt nyugdíjának megállapításakor. Raluca Alexandrescu: *Cronologia vietii politice din România*. [A romániai politikai élet kronológiája.] 2005.

⁷² Egészen 1967-ig az volt a bevett eljárás, hogy a Securitate különböző igazgatóságairól (belső hírszerzés, kémelhárítás, katonai elhárítás) emelték ki a hírszerzésre alkalmasnak tartott hivatásos tiszteket, majd küldték őket fedőtörténettel és beosztásban külföldre.

⁷³ ACNSAS fond Documentar 3447 Vol. 6. 218.

⁷⁴ ACNSAS fond Documentar 3447 Vol. 6. 219–220.

⁷⁵ ACNSAS fond Documentar 3447 Vol. 3. 375–388.

⁷⁶ ACNSAS fond Documentar 3447 Vol. 7. 347–351.

csak így akarta elkerülni a végzetes eseményt. A harmadik szempont, amit szökésének motivációjaként már a vizsgálat során rendszeresen felhoznak a kihallgatott tisztek, a kollaboráció a külföldi titkosszolgálatokkal. A megkérdozettek jellemzően a CIA-jel való együttműködést emlegetik. Konkrét bizonyítékot azonban a vizsgálat nem tárt fel. Az is fontos részlet, hogy míg más átlépők rövid idő alatt amerikai állampolgárságot kaptak, Pacepának 10 évet kellett várnia annak elnyerésére.

Nagyobb annak a valószínűsége, hogy Pacepa egy hírszerzési ügylet leleplező-dése miatt aggódott. A külföldi háztartási gépek hazaszállítása a hírszerzési központ védelme alatt zajlott, azaz ellenőrzés nélkül és vámmentesen haladhattak át a határ-őrsegen. Azonban egy névtelen feljelentés, amely Ceaușescu asztaláig is eljutott – és a pártellenőrzés is visszaigazolta az eseményt –, rövid időn belül Pacepa bíróság elé állításával végződhett volna.⁷⁷

Nagyon gyorsan kerestek és találtak bűnbakot a Pacepa-ügyben. Pacepa baráti köréből Eugen Luchian⁷⁸ vezérőrnagyot, aki nem is volt a hírszerzés állományában, ugyanis már 1978. szeptember 18-án a 243 sz. elnöki rendelet alapján lefokozták, bíróság elé állították, majd 8 évre elítélték engedély nélküli fegyvertartásért és minősített iratok birtoklásáért.⁷⁹

4. Következmények

Pacepa szökése döntően befolyásolta Ceaușescu káderpolitikáját. A párt első emberének bizalma megrendült a belügyi vezetésben, sőt a káderpolitikáért felelős vezetőkben sem bízott. Így érthető, hogy az őrnagyi rendfokozat feletti összes főtiszt kinevezése Ceaușescu jóváhagyásával történhetett az elkövetkező időkben, ezt a jogkört tükrözi az 1978. október 20-ával kelt 411. számú Államtanácsi rendelet, amely a főtisztek kinevezésének rendjéről szól. Az említett dokumentum alapján a fegyveres erők főparancsnokának jogkörébe tartozott a főtisztek rendfokozati előléptetése, beosztásba való kinevezése, az esetleges áthelyezésük és a tartalékos állományba helyezés is.⁸⁰ A szocialista államokra jellemző káderrotációs elv, amely természetesen a korszak Romániájában is érvényben volt, a szökés után jobban érvényesült. Ennek adott hangot 1978 decemberében egy belügyi vezetői ülésen Romus Dima,⁸¹ a hírszerzés

⁷⁷ Viorel Patrichi: *Ochii și urechile poporului. Convorbiri cu generalul Nicolae Pleșiță*. [A nép szemei és fülei. Beszélgetések Nicolae Plesita tábornokkal.] București, Editura Lumea, 2001. 20.

⁷⁸ Eugen Luchian a Belügyminisztérium (MAI) és a Nemzetvédelmi Minisztérium (MAPN) összekötő tisztjeként, osztályvezetői beosztásban a Minisztertanács Főtítkárságán dolgozott 1958 és 1977 között. A Minisztertanács elnökének, Ion Gheorghe Maurernek az államtanácsosa. Eugen Luchian letöltötte mind a nyolc évet, és 1985 karácsonyán szabadult. 1990 után Luchian Pacepával folytatott levelezéséből kiderült, hogy még kiadatlan emlékirataiban érdekes részletek szerepelnek Pacepa szökésével kapcsolatban. A két tábornok közeli jó viszonyt ápoltt egymással. Érdekes, hogy Pacepa *Vörös horizontok* című könyvében Luchian az egyetlen pozitív szereplő.

⁷⁹ Liviu Țăranu: *O figură din umbra politicii românești: generalul Eugen Luchian*. [Egy alak a román politika árnyékából: Eugen Luchian.] *Caietele CNSAS*, (2010), 5. 91.

⁸⁰ A 411/1978-as Államtanácsi rendelet államtitok minősítését csak 2009-ben oldotta fel a Boc-kormány, és került a Román Nemzeti Levéltárba.

⁸¹ Romus Dima – történész, politikus, hírszerző. 1957-ben került a Securitate állományába. 1964-ben újra áthelyezték belügyi vonalra. A párt vonalán a propagandaügyekért felelős megyei vezető. 1964-től

(Külügyi Hírszerző Központ – Centrul Informații Externe – CIE – UM 0225 Katonai egységjel) újonnan kinevezett vezetője, aki határozottan kérte „a Securitate szervezetén belül a káder rotáció elvének következetes alkalmazását és betartását”.⁸² Az említett elv alkalmazásának indoklását a belügyminisztérium állambiztonsági felelős államtitkára, Tudor Postelnicu⁸³ adta meg, mondván: „Senki se higgye, hogy ez az elv a nem megfelelő ember áthelyezését jelenti. Ez egy a párt által elfogadott elv, és ezt így kell felfognunk.”⁸⁴ A belügyi, illetve a hírszerzési vezetők arra törekedtek, hogy a Pacepához közvetlenül vagy közvetetten kapcsolódó és külföldön szolgálatot teljesítő tisztakat visszahívják, és megakadályozzák ezek elhelyezkedését.

A külföldön fedelesként tevékenykedő tiszték Pacepa szökése után rövid időn belül visszahívásra kerültek. Jelentős részük tartalékkállományba került, és új munkahelyük általában külkereskedelmi vállalatoknál volt. Azonban ez az állapot csak rövid ideig maradt, ugyanis a hírszerzés új vezetése komolyabb vizsgálatnak vetette alá a Pacepa utáni hazarendelték helyzetét, és úgy ítélték meg, hogy a külkereskedelemben foglalkoztatni olyan hivatásosokat, akik korábban külföldi kapcsolatokkal rendelkeztek, komoly kockázatot jelent az említett ágazat számára. Így az a döntés született, hogy minden volt hivatásost, akit tartalékosként az említett területen alkalmaztak, ki kell vonni az említett területről. Mindezt a további szökések megelőzése, a lelepleződés elkerülése végett rendeltek el. „Megtiltották a volt Hírszerzési Főigazgatóság ((Direcția Generală de Informații Externe – DGIE) tisztjeinek alkalmazását a Állambiztonsági Államtitkárság/Főosztály, hétköznapi megnevezése szerint a Securitate (Departamentul Securității Statului – DSS) bármely területén; derítsék fel mindazokat, akik a DGIE (hírszerzés igazgatósága) állományában szolgáltak, és jelenleg külkereskedelmi vállalatnál vannak alkalmazásban, és adekvát intézkedésekkel el kell érni kiemelésüket, továbbá a jövőben tilos lesz ezek alkalmazása ilyen típusú munkahelyeken, és nem engedélyezhető számukra sem szolgálati, sem személyes célból a külföldre utazás.” – olvasható a Pacepa szökését vizsgáló bizottság 1979. szeptemberi összegző jelentésében.⁸⁵

4.1. És ami még utána következett

Noha legfelső utasítás volt a visszavonultatott tiszték zár alatt tartására, mégis előfordult, hogy alkalmazták őket, ugyanis többen közülük komoly tapasztalattal rendelkeztek, továbbá kapcsolatrendszerük sem volt elhanyagolható. A nyolcvanas

a belügyminisztérium Kémelhárítási Igazgatóság területi szerveinél megyei kémelhárító. 1978 és 180 között a Hírszerzési Központ (CIE – Centrul de Informații Externe) igazgatója.

⁸² Mihai Pelin: *Culisele spionajului românesc. D.I.E. 1955–1980*. [A román hírszerzés színpalái. DIE – Külföldi Hírszerzési Igazgatóság 1955–1989.] București, Editura Evenimentul Românesc, 1997. 313.

⁸³ Tudor Postelnicu (1931–2017) – politikus. Az esztergályos végzettségű Postelnicu az ötvenes években az UTM (*Ifjú Munkások Szövetsége*) Szervezési Részlegének vezetője, majd később a Központi Bizottság tagja lett. 1976–1978 között Buzău megye első titkára volt. 1978 márciusában nevezték ki a DSS vezetőjének, államminiszteri rangban. A DSS vezetői beosztásából 1987 októberében léptették elő belügyminiszterré, amely tisztséget 1989. december 22-ig töltötte be.

⁸⁴ Pelin (1997) i. m. 331.

⁸⁵ ACNSAS fond Documentar 3447 Vol 39. 59–60.

évek kezdetén lassan enyhült a szigor, és újra alkalmazni kezdték az addig kivont tisztek közül azokat, akik megfelelő profillal, operatív helyzettel rendelkeztek, illetve együttműködési hajlandóságot is mutattak. Több esetben is előfordult, hogy az így reaktivált tiszt átállt, ilyen volt Constatin Sprânceanu, aki korábbi hivatásos állományból (1973–1982) visszavonása után mérnökként került újból Svájcba, ahol feladta magát a kémelhárításnak, biztosítékként operatív anyagokat is magával vitt a román követségről.⁸⁶

Pacepa nemcsak a fedett tisztek hálózatát ismerte, hanem az illegálisakét is; hiszen 1967-ben, amikor elhelyezték a Nemzetközi Gazdasági Konjunktúravizsgáló Intézet fedésébe az „S”, mint titkos, állományú tiszteket foglalkoztató VI. Igazgatóságot, amely 1970-től „S” (Diviziunea „S”) Divizóként, majd 1972 áprilisától U⁸⁷ Brigádként (Brigada U, UM 0920/U) működött, és amelynek 500 hivatásos illegális tiszt tartozott az alárendeltségébe,⁸⁸ ő egy részüket ismerhette. Noha ezeket a tiszteket már teljesen új személyazonossággal, élettörténettel, szükséges eredeti iratokkal láttak el, és éppen ebből adódóan ennek az állománynak a nyilvántartása mindig is komoly kihívást jelentett a román hírszerzés személyzeti részlegének, mint helyettes vezető minderről tudomással bírt. Pacepa átállásával az „árnyak” kivonása, majd otthoni feltámasztása és rendszerszerű munkába állítása kihívás elé állította a szervezetet és a hazarendelt tiszteket egyaránt.⁸⁹ A visszavont szellemek elhelyezése, képességeiknek megfelelően, általában külkereskedelmi vállalatokhoz történt, többek között az I.C.E. Dunarea külkereskedelmi vállalathoz.⁹⁰

A számos átállt tiszt őszintén hitte, hogy az amerikai hírszerző szervek tárt karokkal fogadják őket és megélhetésük legalább azon a szinten biztosítva lesz, mint kiküldetésük ideje alatt volt. Azonban többeknek csalódást okozott, hogy a CIA nem biztosított számukra biztos megélhetést és védelmet.⁹¹ Ugyan voltak agytrösztök (think tank), ahová elhelyezkedhettek a szovjet blokk átállt tisztjei is, de ezek inkább a szovjet tisztek voltak.⁹² Ilyen volt a Jamestown Alapítvány is, amely segítette Pacepát

⁸⁶ Banu (2016) i. m. 332–333.

⁸⁷ U mint umbră, azaz árnyék.

⁸⁸ Banu (2016) i. m. 71.

⁸⁹ Gheorghe Ionescu-Olbojan: *Fantomele lui Pacepa*. [Pacepa szellemei.] București, Editura Corida, 1993. 56.
⁹⁰ I.C.E. Dunarea külkereskedelmi vállalatot Ceaușescu külön engedélyével és az Államtanács 382/1982-es számú rendelete alapján állították fel, a nyilvánosság felé a Külkereskedelmi és Nemzetközi Együttműködés Minisztérium (M.C.E.C.E.I. – Ministerul Comerțului Exterior și Cooperării Economice Internaționale) alá rendelt külkereskedelmi vállalat volt, valójában azonban a C.I.E, azaz a hírszerzési központ UM 0107 egységjelű katonai egysége volt, állományába 135 személy tartozott, ebből 125 fedett hivatásos tiszt volt. 1982 és 1989 között közel 4,5 milliárd \$ valutát termelt. Részletekről lásd: Banu (2016) i. m. 502–540.

⁹¹ George Gedda: *FBI May Take Over Defector Cases from CIA*. [Az FBI átveheti a CIA szökési ügyeit.] AP, 1986. Az 1986-ban megjelent cikk felhívja a figyelmet a CIA oldalára átállt tisztek helyzetének megoldatlanságára, valamint a CIA felelősségéről is értekezik. A cikkből kiderül, hogy az FBI átveheti a CIA-tól az átállt tisztek ügyeit.

⁹² Ilyen agytröszt tevékenységét ismerteti: Fletcher Schoen – J. Christopher Lamb: *Deception, Disinformation, and Strategic Communications: How One Interagency Group Made a Major Difference*. Washington, D. C., National Defense University Press, 2012. Román szakirodalom szerint a Trust Organization 1989-es létrehozásával a CIA egy hírszerző szervezetet hozott létre, amelynek tagjai között főleg a korábbi szocialista tömb országainak titkosszolgálati munkatársai tevékenykedtek. A Kaliforniában felállított központ mellett a Trust Organizationnek Bécsben és az NSZK-ban voltak állomásai. Elsődleges feladata volt támogatni a disszidens emigránsokat, sőt a szocialista államok belső ellenzékét is. Erről részletesen lásd: Cristian Troncotă: *Duplicarii. O istorie a Serviciilor de Informații și Securitate ale regimului comunist din România*. [A kétszínűek.

kötetének megjelentetésében.⁹³ A CIA által létrehozott agytrösztökben elhelyezett vagy ezek hátterében, munkacsoportokban dolgozó átalált tisztek komoly szakmai támogatást jelentettek az amerikai szakszolgálatok számára.⁹⁴ Pacepa aktívan avatkozott be az európai szakszolgálatok műveleti erőterébe. 1980-ban közreműködésének eredményeként, a müncheni MTU⁹⁵ cégnél, ahol a Tornado harci repülőgépek alkatrészgyártása folyt, román kémeket tartóztatott le az NSZK kémelhárítása.⁹⁶ 1985-ben francia területen avatkozott be. A párizsi román emigráció egyik tagja, Gustav Pordea 1984 júliusában a Jean-Marie Le Pen Nemzeti Frontjának listáján bekerült az Európai Parlamentbe, aki a román hírszerzés egyik befolyásoló ügynöke is volt. Ezt a tényét alátámasztandó lépett színre szakértő tanúként Pacepa, és nyilatkozott a *Le Matin* lapnak, hangsúlyozva, hogy ő volt az, aki korábban beszervezte az érintett személyt.⁹⁷ Az ügy bíróságra is került, azonban Pacepa a bíróságon nem jelent meg.

Pacepa utolsó, 1989 előtti dezinformációs és befolyásolási tevékenysége a *Red Horizons* 1987-es megjelentetése volt. A magyar hírszerzés úgy értékelte, hogy a könyv „jellegénél fogva erősen korlátozottan használható információforrásként, inkább az ellenünk folytatott antikommunista kampány eszköztárának bemutatására alkalmas”.⁹⁸

5. Utószó

Az 1989 előtti román hírszerzés második emberének szökése napjainkig érdeklődésre tart számot. Négy évtized távlatából a levéltári források friss betekintést adnak Pacepa szökésének körülményeibe, és ezen túl bepillantást nyújtanak a román hírszerzés kulisszáiba, valamint a román politikai hatalom irányításának és irányítottágának összetett világába. A Ion Mihai Pacepa könyvei⁹⁹ nyomán, szökése és annak következményei köré felépült mítosz mellé egy ellenőrizhető forráskönyv segíti a történelmi valóság megismerését.

A romániai kommunista rendszer biztonsági és hírszerző szerveinek története.] București, Editura Elion, 2003. 124–125.

⁹³ About us. The Jamestown Foundation.

⁹⁴ Ilyen volt a Trust Organization.

⁹⁵ MTU Egyesült Motor és Turbina Kft. – MTU- Motoren- und Turbinen – Union München GmbH.

⁹⁶ ÁBTL 2.7.1. NOIJ III/I 67/9-1/203 1980. október 15-én kelt feljegyzés, 4.

⁹⁷ A *Le Matin* 1985. február 2-i számában a *4-es számú meglepetés Le Pen listájáról* címmel Agathe Logeat újságíró Ion Mihai Pacepával Pordeáról készített interjút közölte. A párizsi rezidentúra és a központ közös vizsgálata arra a következtetésre jutott, hogy Pacepa csak emlékezhetett Pordea nevére, de közvetlen kapcsolatba soha nem került Pordeával.

⁹⁸ ÁBTL 3.2.5. O-8-389/7 Periszkóp – Washingtoni nagykövetség elhárítása. 192.

⁹⁹ Ion Mihai Pacepa: *Red Horizons: Chronicles of a Communist Spy Chief*. [Vörös horizontok. Egy kommunista kémfőnök visszaemlékezései.] Regnary Gateway, 1987.; Ion Mihai Pacepa: *The Kremlin Legacy*. [A Kremlin öröksége.] 1993.; Ion Mihai Pacepa: *Cartea neagră a Securității*. [A Szekuritáté fekete könyve.] București, Editura Omega, 1999.; Ion Mihai Pacepa – Ronald Richlak: *Disinformation*. [Dezinformáció.] Washington, WND Books, 2013. Az itt felsorolt angol nyelvű művei román nyelven is megjelentek.

Felhasznált irodalom

- 50 000 für Hern X. Wichtige Hintergründe der Pleite des Stumm-Konzerns sind der Staatsanwaltschaft noch immer verborgen. In Kürze soll Anklage gegen vier Top-Manager erhoben werden. [50 000 Hern X-re. A Stumm-csoport csődjének fontos háttere még mindig rejtve van az ügyész előtt. Négy felsővezetővel szembeni díjakat hamarosan behajtják.] Spiegel, 1975. 05. 05. Elérhető: www.spiegel.de/spiegel/print/d-41558715.html (A letöltés dátuma: 2020. 09. 28.)
- About us. The Jamestown Foundation. Elérhető: www.jamestown.org/aboutus (A letöltés dátuma: 2020. 07. 20.)
- Alexandrescu, Raluca: *Cronologia vieții politice din România*. [A romániai politikai élet kronológiája.] 2005. Elérhető: www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/56110/ssoar-sp-rpsr-2005-2-alexandrescu-Cronologia_vietii_politice_din_Romania.pdf?sequence=1&isAl (A letöltés dátuma: 2020. 11. 30.)
- Banu, Florian: *Mihai Caraman, un spion român în războiul rece*. [Mihai Caraman, egy román kém a hidegháborúban.] București, Corint Books, 2019.
- Banu, Florian: Adenda et corrigenda: Când a fost înființat Departamentul Securității Statului? [Mikor hozták létre az Állambiztonsági Államtitkárságot?] *Magazin istoric*, (2012), 5. 47–52.
- Banu, Florian: *De la SSI la SIE. O istorie a spionajului românesc în timpul regimului comunist (1948–1989)*. [A SSI-től a SIE-ig. A román hírszerzés története a kommunista rendszer időszakában (1948–1989).] București, Corint Books, 2016.
- Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România. *RSZK Hivatalos Közlöny*, 14. (1978), 29.
- Mcfadden, Robert D.: *A soviet defector says he was a spy for U.S. for years*. Elérhető: www.cia.gov/library/readingroom/dosc/CIA-RDP90-00965R000504070003-6.pdf (A letöltés dátuma: 2020. 09. 10.)
- Dobre, Florica – Florian Banu – Luminița Banu – Laura Stancu: *Acțiunea „Recuperarea”. Securitatea și emigrarea germanilor din România (1962-1989)*. [„Visszaszerzés” művelet. A Securitate és a romániai németek kivándorlása (1962–1989).] București, Editura Enciclopedică, 2011.
- Gal, Ionel: *Rațiune și represiune în Ministerul de Interne. 1965-1989*. [Észszerűség és elnyomás a belügyminisztériumban. 1965–1989.] Iași, Editura Do-minoR, 2001. Vol. 1.
- Gedda, George: *FBI May Take Over Defector Cases from CIA*. [Az FBI átveheti a CIA szökési ügyeit.] AP, 1986. Elérhető: <https://apnews.com/bbcad452fb763afa3b-3864828db9cac0> (A letöltés dátuma: 2020. 11. 30.)
- Ionescu-Olbojan, Gheorghe: *Fantomele lui Pacepa*. [Pacepa szellemei.] București, Editura Corida, 1993.
- Joe Wipl CIA műveleti tiszttel készült felvétel. Elérhető: www.news.ro/social/exclusiv-ofiterul-cia-care-a-supravegheat-fuga-lui-mihai-pacepa-i-am-luat-hainele-si-portofelul-si-am-creat-scenariul-ca-s-ar-fi-batut-pe-malul-rinului-video-1922405016002016101315593934 (A letöltés dátuma: 2020. 10. 30.)
- Lăcătușu, Dumitru: General-colonel Iulian Vlad. O biografie. in *Caietele*. [Iulian Vlad vezérezredes. Egy életrajz.] *CNSAS*, (2014), 13. sz. 235–253.

- Longin Hossu, Lucia: *Față în față cu generalul Ion Mihai Pacepa*. [Szemtől szemben Ion Mihai Pacepa tábornokkal.] București, Editura Humanitas, 2009.
- Pacepa, Mihai Ion: *Cartea neagră a Securității*. [A Szekuritáté fekete könyve.] București, Editura Omega, 1999.
- Pacepa, Mihai Ion: *Red Horizons: Chronicles of a Communist Spy Chief*. [Vörös horizontok. Egy kommunista kémfőnök visszaemlékezései.] Regnary Gateway, 1987.
- Pacepa, Mihai Ion: *The Kremlin Legacy*. [A Kremlin öröksége.] 1993.
- Pacepa, Mihai Ion – Ronald Richlak: *Disinformation*. Washington, WND Books, 2013.
- Patrichi, Viorel: *Ochii și urechile poporului. Convorbiri cu generalul Nicolae Pleșiță*. [A nép szemei és fülei. Beszélgetések Nicolae Plesita tábornokkal.] Bucuresti, Editura Lumea, 2001.
- Pelin, Mihai: *Culisele spionajului românesc. D.I.E. 1955-1980*. [A román hírszerzés színpalái. DIE – Külföldi Hírszerzési Igazgatóság 1955-1989.] București, Editura Evenimentul Românesc, 1997.
- Pleșa, Liviu: *Contraspionajul în prima parte a regimului Ceaușescu (anii '60-'70). Organizare, atribuții și metode de acțiune*. [A kémelhárítás a Ceaușescu rendszer első felében (60-as, 70-es évek). Szervezés, hatáskörök, műveleti módszerek.] *Caietele CNSAS*, (2009), 4.
- Schoen, Fletcher – J. Christopher Lamb: *Deception, Disinformation, and Strategic Communications: How One Interagency Group Made a Major Difference*. Washington, D. C., National Defense University Press, 2012.
- Securitatea 1948–1989, Monografie vol II*. [Securitate 1944–1989. Monográfia, II. kötet.] București, CNSAS, 2020.
- Țăranu, Liviu: *Câteva considerații privind schimbările din politica de personal în cadrul structurilor M.A.I la începutul anilor '60*. [Néhány szempont a belügyminisztérium szervezetének hatvanas évek eleji személyzeti politikájának változásával kapcsolatban.] *Caietele CNSAS*, (2008), 2. 39–48.
- Țăranu, Liviu: *Ion Mihai Pacepa în arhivele Securității. 1978-1980*. [Ion Mihai Pacepa a Securitate irattáiraiban 1978–1980.] București, Editura Enciclopedica, 2009.
- Troncoță, Cristian: *Duplicitarii. O istorie a Serviciilor de Informații și Securitate ale regimului comunist din România*. [A kétszínűek. A romániai kommunista rendszer biztonsági és hírszerző szerveinek története.] București, Editura Elion, 2003.
- Țăranu, Liviu: *O figură din umbra politicii românești: generalul Eugen Luchian*. [Egy alak a román politika árnyékából: Eugen Luchian.] *Caietele CNSAS*, (2010), 5.
- Țăranu, Liviu: *Un ministru de Externe controversat: Ștefan Andrei*. [Egy ellentmondásos külügyminiszter: Ștefan Andrei.] *Cetatea Bihariei*, (2007), 2. 79–87.
- Opris, Petre: *Planuri privind fabricarea unor avioane de pasageri în România (1971–1989)*. [Tervek utasszállító repülőgépek gyártására Romániában 1971 és 1989 között.] Elérhető: www.contributors.ro/Planuri-privind-fabricarea-unor-avioane-de-pasageri-in-Romania-1971-1989. (A letöltés dátuma: 2020. 09. 28.)
- Nicolae Ceaușescu în Marea Britanie, 1978. Documentele vizitei (1/6)*. [Nicolae Ceaușescu az Egyesült Királyságban. A látogatás dokumentumai.] Elérhető: <http://culoriletrecutului.ro/2016/08/04/nicolae-ceasescu-marea-britanie-1978-documentele-vizitei-16/> (A letöltés dátuma: 2020. 09. 28.)

Levéltári források

A Securitate Irattárait Vizsgáló Országos Tanács Levéltára – Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității – ACNSAS:

ACNSAS fond Documentar 13 331 dosszié.

ACNSAS fond Documentar 3447 dosszié 1–46. kötetek.

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – ÁBTL:

ÁBTL 2.7.1. NOIJ III/I 67/9-1/203 1980. október 15-én kelt feljegyzés.

ÁBTL 3.2.5. O-8-389/7 Periszkóp – Washingtoni nagykövetség elhárítása.